

УДК 340.142

Копитова О. С. – кандидат юридичних наук, провідний науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Елементи судового правозастосування: загальнотеоретичні аспекти

*Розглянуто деякі загальнотеоретичні питання складових судового правозастосування в контексті проведеної конституційної реформи щодо правосуддя. Мета статті полягає в науковому осмисленні сутності судового правозастосування, з огляду на принцип верховенства, його основні елементи й те, що нині саме результатом судового правозастосування буде офіційне тлумачення правових норм. Висвітлено зв'язок принципів судового правозастосування з принципами права та правозастосування. Доведено, що принцип верховенства права є базовим у судовому правозастосуванні. Обґрунтовано, що судовий прецедент виникає в суді першої інстанції та, у разі його підтвердження судом вищого рівня, набуває рис переконливого прецеденту. Аргументовано, що судове правозастосування є одним з найважливіших різновидів форм реалізації права, йому, крім індивідуальних особливостей, властиві загальні ознаки державного правозастосування. З'ясовано, що судове правозастосування є останньою стадією механізму правового регулювання, коли до участі осіб у суспільних відносинах залучається спеціальний уповноважений суб'єкт права – суд. Цьому етапу механізму правового регулювання притаманні певні стадії, які характеризуються наявністю спеціальних суб'єктів. Загальновизнаним є підхід, за якого до судового правозастосування пред'являють принципи верховенства права, законності, обґрунтованості, доцільності, справедливості. Доведено, що суди не зобов'язані неодмінно керуватися висновками щодо застосування норм права, викладеними в постановках Верховного Суду, а лише враховувати такі висновки під час застосування аналогічних норм права, тобто має йтися про ідентичність фактичних і юридично значущих обставин справи. **Висновки.** Конституційна реформа щодо правосуддя змінила підхід від прецедентного характеру висновків Верховного Суду України (в редакції процесуальних кодексів до 3 жовтня 2017 року) до визнання таких висновків «переконливим прецедентом». Констатовано м'який вплив таких висновків відповідно до аргументованості й авторитетності органу, який їх видав.*

Ключові слова: принцип; правозастосування; прецедент; судочинство; верховенство права; правотлумачення.

Постановка проблеми. Судове правозастосування є одним з найважливіших різновидів форм реалізації права, йому (крім індивідуальних особливостей) властиві загальні ознаки державного правозастосування. Судове правозастосування є останньою стадією механізму правового регулювання, коли до участі осіб у суспільних відносинах залучається спеціальний

уповноважений суб'єкт права – суд. Для цього етапу механізму правового регулювання притаманні певні стадії, які також характеризуються наявністю спеціальних суб'єктів, що допомагають врегулювати суспільні відносини залежно від їх типу й виду (адміністративно-процедурні, цивільні, кримінальні тощо). Тому загально визнаним є підхід, за якого до судового правозастосування пред'являють принципи законності, обґрунтованості, доцільності, справедливості тощо [1, с. 92–93].

У межах здійсненої конституційної реформи щодо правосуддя судове правозастосування отримало новий базовий принцип, яким має керуватися суддя під час здійснення правосуддя, – принцип верховенства права (ч. 1 ст. 129 Конституції України), оскільки раніше він містився лише в ст. 8 Основного Закону.

З огляду на зазначене, нині постала потреба в новому осмисленні сутності судового правозастосування в контексті принципу верховенства, його основних елементів і у зв'язку з тим, що нині саме результатом судового правозастосування буде тлумачення правових норм. У цьому ми вбачаємо **мету** цієї наукової публікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми судового правозастосування повсякчас є предметом наукових досліджень правознавців, серед яких: М. Г. Александров, С. С. Алексєєв, В. М. Горшеньов, М. Д. Гнатюк, О. В. Зайчук, В. П. Казимірчук, В. В. Копейчиков, А. М. Колодій, В. В. Лазарев, Д. Д. Луспеник, М. І. Матузов, В. С. Нерсесянц, Н. М. Оніщенко, В. М. Протасов, М. Б. Рісний, Ю. Г. Ткаченко, В. Н. Шабалін, С. В. Шевчук, Л. С. Явич та ін.

Виклад основного матеріалу. Дослідження сутності судового правозастосування слід розпочати із загальнонаукових підходів до визначення понять «принцип», «принцип правозастосування», «складові правозастосування», висвітлити взаємозв'язок цих категорій.

Основоположні принципи права позначаються на всіх елементах правової культури суспільства й особи. Урахування й дотримання цих принципів є стрижневими критеріями для оцінювання головних індикаторів правової культури суспільства: стану додержання прав людини, ступеня реалізації принципу верховенства права, рівня правосвідомості суспільства, якості юридичної освіти, рівня розвитку юридичної науки, стану законності, практичної роботи суду та правоохоронних органів [2, с. 12].

У цьому контексті слід зауважити про наукове дослідження С. В. Прийми, який на підставі наукометричного аналізу робіт

різного рівня протягом останніх десяти років дійшов висновку, що «загальна кількість праць, які містять слово “принцип” у своїй назві, в електронному каталозі бібліотеки Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого сягає 9391 найменування, з них 6817 праць видані протягом 2004–2014 років [3, с. 46–47]. Таким чином, сучасні науковці акцентують увагу на значенні принципів для розвитку юридичної науки та практики. Однак, попри численність розробок з тематики принципів у праві, С. В. Прийма зазначає про наявність певних прогалин, зокрема в частині загального поняття принципу як засади, фундаментальної основи, вимоги тощо [3, с. 46–47]. Вважаючи слушними висловлені застереження сучасного українського дослідника, слід додати, що поняття принципів судового правозастосування також знаходиться в площині пильної наукової уваги та наукових дискусій, а тому ці застереження стосуються і його.

Загальноприйнятим у науково-довідковій літературі еквівалентом понять «основа», «початок», «першоджерело» є слово «принцип», яке походить від латинського *principium*, що буквально означає те, з чого все починається [4, с. 519; 5].

На підтвердження цього в латинській мові є чимало крилатих фраз: «*Ab Jove principium*» (початок від Юпітера), «*FleBILE Principium Melior Fortuna Sequentur*» (після сумного початку прийде велике щастя), «*Quod Non Habet Principium, non habet finem*» (те, що не має початку, не має кінця), «*Scribendi Recte Sapere Est Et Principium Et Fons*» (бути мудрим – ось початок і джерело того, щоб правильно писати), «*Flagiti principium est nudare inter cives corpora*» (оголювати тіло на очах у громадян є початок розбещення) [2, с. 47–48]. Подеколи «принцип» хоча й визначають через *principium*, однак пояснюють його походження від слова «принц», яке (букв. «перший беру/отримую», «проводир», «перший», «головний», «кращий») [6, с. 256]. У науці принципами називають загальні положення, яким повинні задовольняти наукові припущення, гіпотези або теорії (наприклад, принципи причиновості, еквівалентності, відповідності, невизначеності тощо) [7, с. 14]. Принципи відрізняються від законів природи тим, що їхнє формулювання загальніше. На противагу аксіомам, принципи формулюють у процесі пошуку істини, а тому вони можуть виникати, змінюватися й застарівати [8].

Остання теза щодо можливості принципів змінюватися та застарівати видається нам корисною в контексті дослідження принципів судового правозастосування.

Послідовно досліджуючи поняття «принцип», його можна розглядати в трьох значеннях: 1) як основне, вихідне положення певної теорії, вчення, науки, світогляду, теоретичної програми; 2) як переконання, погляд на речі; 3) як основну особливість в улаштуванні чого-небудь [9, с. 585].

На думку Є. Г. Бобрешова, «дотримання судом при відправленні правосуддя загальних принципів правозастосування потрібно розглядати як необхідні умови для правильного застосування права, а в контексті постійного, надійного й ефективного захисту проти зловживань у судочинстві відстоюється погляд про доцільність запровадження ідеології судового правозастосування» [10, с. 17]. Такий висновок ми поділяємо стосовно саме судового правозастосування як складової правозастосовного процесу загалом, який повинен бути системним, комплексним, науково обґрунтованим і реально можливим [3, с. 184–185; 11, с. 104].

Розглядаючи правозастосування як тривалий, комплексний і системний процес, зауважимо, що воно має певну мету, яка є чітко визначеною цінністю. Вважаємо, що до таких цінностей належить визнання людини, її життя, здоров'я, честі й гідності, недоторканності й безпеки в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України). Закріплений конституційний постулат за своїм змістом є принципом-метою, що визначає загалом діяльність держави, створення законодавчих засад регулювання такої діяльності, відповідальність держави перед людиною загалом.

Головні цінності, закріплені в ст. 3 Основного Закону, реалізовані в нормативному масиві, де передбачено також їх охорону та напрями, засоби і способи захисту порушених цінностей. Провідну роль у захисті порушених цінностей відіграє судове правозастосування. Отже, аналізований конституційний принцип-мета визначає загальну ціннісну спрямованість правозастосовного процесу. Він одночасно кореспондується з основоположними принципами права – справедливістю, рівністю, свободою, гуманізмом. Зазначені принципи становлять основу права, є його ідейним наповненням, а також головними цінностями. Завданням суб'єкта правозастосування є, насамперед, дотримання основних принципів права [12, с. 246–247].

Окреслені аспекти цілком стосуються й судового правозастосування, адже судова діяльність є класичною формою застосування права і водночас критерієм цивілізованості й морального здоров'я суспільства. На думку Б. В. Малишева, процес правозастосування загалом, навіть за

наявності норми права, яка може стати основою для вирішення справи, не може відбуватися поза принципами права, адже принципи права пронизують усі норми права, є основою системи права держави. Спори про право розглядає суд не лише формально, а й із чітким дотриманням панівних у певному суспільстві уявлень моральної та етичної спрямованості (на підставі принципів справедливості, рівності, свободи і гуманізму) [4, с. 26–28].

Із цього приводу С. В. Шевчук слушно зауважує, що складно перелічити всі основні принципи судового правозастосування. На переконання провідного вітчизняного теоретика права та судді Конституційного Суду України, до принципів судового правозастосування належать принципи, що походять з природного права (верховенства права, пропорційності, справедливості, обґрунтованості, розумності, цілеспрямованості), стосуються демократичних цінностей суспільства (прав людини та основних свобод, поділу влади, громадської безпеки, дозволено все, що не заборонено законом) і висувають вимоги до правової системи (правової визначеності, встановлення кримінальної відповідальності тільки законом, заборона зворотної дії законів, стабільності судової практики, обґрунтованих сподівань) тощо. Цей перелік не є вичерпним [13, с. 282]. Водночас Я. М. Романюк акцентує, що в загальній теорії держави та права, галузевих юридичних науках ідеться про такі найпоширеніші принципи судового правозастосування, як законність, обґрунтованість і доцільність. Законність у застосуванні правових норм, зокрема і в галузі цивільного права, полягає в реалізації їх у житті відповідно до законів та основних принципів права [14, с. 24]. Учений виокремлює спеціальні принципи судового правозастосування: верховенства права, правової визначеності, справедливості та процесуальної економії, тобто розгляд і вирішення цивільної справи судом у встановлені процедурно-процесуальні строки [14, с. 24]. З огляду на межі цієї наукової розробки, зауважимо, що нині принцип верховенства не можна визнавати спеціальним, оскільки проведена судово-конституційна реформа, закріплюючи його як керівний, змінила акцент із визнання принципу верховенства права спеціальним (коли в Конституції України було передбачено принцип законності) на базовий. Адже саме на підставі відповідності принципу верховенства права суддя під час здійснення судочинства має аналізувати та формувати нормативну основу рішення, тобто відшукувати норму права чи сукупність правових норм, якими слід вирішувати справу по суті.

Тому поділяємо думку С. В. Шевчука, згідно з якою найважливішим принципом, що є основою розрізнення права та закону й у застосуванні якого судова влада напружувала чимало стандартів залежно від конкретних обставин справ як результат судової правотворчості, є принцип верховенства права [13, с. 300]. Цей принцип полягає в гарантуванні та забезпеченні пріоритету панування права в суспільстві, яке розглядають у контексті доктринальних поглядів різних шкіл права (позитивістської, історичної, соціологічної, природного права тощо), унеможлиблює вияв свавілля державної влади та забезпечує реалізацію конституційних прав і свобод та їх відповідні гарантії. У будь-якому разі, зазначає С. В. Шевчук, принцип верховенства права не може бути ототожнений з принципом верховенства нормативно-правових актів держави (законів), передбачає більш активну роль судової влади, яка шляхом судової правотворчості визначає суддівські стандарти в процесі його застосування та визначає його додатковий зміст [13, с. 300].

Принцип верховенства права є неодмінним елементом сучасних концепцій правової держави та демократії. Із цього приводу В. В. Городовенко зауважує, що саме на цій засаді формуються уявлення про судову владу, призначення якої – захист прав й основоположних свобод людини. В умовах судово-правової реформи цей принцип набуває особливої актуальності. Верховенство права є загальноправовою цінністю [15, с. 2]. Аналізуючи роль суду в забезпеченні верховенства права, науковець стверджує, що вона полягає насамперед у захисті загальновизнаних прав і свобод людини, причому суду надано широкі повноваження щодо оцінювання відповідності законів Конституції України, а підзаконних нормативних актів – законам і Конституції України. Суди здійснюють правозастосовну діяльність, під час якої відбувається інтерпретація норм права й утворення нових правових положень [15, с. 3].

Дослідник В. В. Городовенко виокремлює складові принципи верховенства права під час застосування його в судочинстві через інституціоналізацію низки визнаних міжнародним співтовариством вимог: 1) права на оскарження дій та рішень органів державної влади; 2) вільній оцінці судом обставин справи; 3) незалежності й неупередженості суддів; 4) належній судовій процедурі, яка охоплює такі складові, як справедливість, відкритість, розумний строк розгляду справи, доступність правової допомоги; 5) наявності незалежної прокуратури, яка здійснює захист прав людини в судочинстві; 6) обов'язковості судових рішень [15, с. 5–6]. Елементом судового

правозастосування є тлумачення норми права, яке здійснює суд під час розгляду справи. «Правотлумачення притаманне діяльності судів першої та апеляційної інстанцій, суди ж вищих інстанцій створюють прецедентну практику, яка виконує подвійну функцію: (а) роз'яснення порядку застосування законодавства (постанови пленумів вищих судів) і (б) спрямування розвитку судової практики шляхом видання рішень прецедентного характеру (Верховний Суд України – на час його публікації цей суд здійснював правосуддя як найвищий судовий орган в Україні. – О.К.)» [15, с. 10].

Такий висновок судді Конституційного Суду України не можемо поділяти цілком, оскільки остання конституційна реформа щодо правосуддя змінила загальнообов'язковий характер правових висновків найвищого суду в системі судоустрою. Згідно із ч. 6 ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року, висновки щодо застосування норм права, викладені в постановах Верховного Суду, ураховують інші суди під час застосування таких норм права. Аналогічні норми передбачено й у процесуальних актах.

Отже, суди не зобов'язані неодмінно керуватися висновками щодо застосування норм права, викладеними в постановах Верховного Суду, а тільки враховувати такі висновки під час застосування аналогічних норм права, тобто має йтися про ідентичність фактичних і юридично значущих обставин справи.

Зазначена норма по суті змінила підхід від прецедентного характеру висновків Верховного Суду України (у редакції процесуальних кодексів до 3 жовтня 2017 року) до визнання таких висновків «переконливим прецедентом». Ідеться про м'який вплив таких висновків відповідно до аргументованості й авторитетності органу, який їх видав.

Якщо під час перегляду й оскарження справи суд вищого рівня погодився з рішенням суду нижчої інстанції, вважаємо, що саме там відбулося зародження прецеденту, який у разі його підтвердження отримав «прецедентну форму», однак зміст (як, на підставі чого і за яких обставин має застосовуватися норма) формує саме суд першої інстанції.

Отже, правотлумачення та зародження судового прецеденту відбуваються в суді першої інстанції, який перший постає перед новою правозастосувальною ситуацією. Перетворення правотлумачного висновку на переконливий судовий прецедент відбувається після затвердження такого висновку найвищим судом у системі судоустрою (у разі оскарження справи

касаційною інстанцією) чи судом апеляційної інстанції, якщо касаційне оскарження в певній категорії не передбачено.

Висновки. Нині принцип верховенства не можна визнавати спеціальним, оскільки судово-конституційна реформа, закріплюючи його як керівний, змістила акцент із визнання принципу верховенства права спеціальним (коли в Конституції України було передбачено принцип законності) на базовий. Адже саме на підставі відповідності принципу верховенства права суддя під час здійснення судочинства має аналізувати та формувати нормативну основу рішення, тобто відшукувати норму права чи сукупність правових норм, якими слід вирішувати справу по суті.

Правотлумачення та зародження судового прецеденту відбувається в суді першої інстанції, який першим постає перед новою правозастосувальною ситуацією. Перетворення правотлумачного висновку на переконливий судовий прецедент відбувається після затвердження такого висновку найвищим судом у системі судоустрою (у разі оскарження справи касаційною інстанцією) чи судом апеляційної інстанції, якщо касаційне оскарження в певній категорії не передбачено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверин А. В. Судебное правоприменение и формирование научно-правового сознания судей (проблемы теории и практики) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / А. В. Аверин. – Саратов, 2004. – 382 с.
2. Прийма С. В. Поняття принципу в аспекті співвідношення з суміжними категоріями [Електронний ресурс] / С. В. Прийма // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2014. – Вип. 28. – С. 46–55. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2014_28_7. – Назва з екрана.
4. Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії / Б. В. Малишев. – Київ, 2008. – 344 с.
5. Алеев Р. Х. Юридический этимологический словарь [Электронный ресурс] / Р. Х. Алеев. – М.: Викон, 2002. – Режим доступа: <http://mirnot.narod.ru/7.html> 5. – Загл. с экрана.
6. Шанский Н. М. Школьный этимологический словарь русского языка: происхождение слов / Н. М. Шанский, Т. А. Боброва. – 4-е изд. – М.: Дрофа, 2001. – 400 с.
7. Вовк О. О. Теоретико-правовий погляд на принцип забезпечення національної безпеки [Електронний ресурс] / О. О. Вовк // Наше право. – 2013. – № 9. – С. 13–19. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_9_4. – Назва з екрана.
8. Принципи етики // Сучасний словник з етики [Електронний ресурс] / М. Г. Тофтл. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – 416 с. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/11783/1/%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BAa-1.pdf>. – Назва з екрана.

9. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М. : АЗЪ, 1995. – 928 с.
10. Бобрешов Є. Г. Судове правозастосування в Україні: проблеми теорії і практики : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Є. Г. Бобрешов. – Київ, 2011. – 20 с.
3. Чванов О. А. Механизм правоприменения : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / О. А. Чванов. – Саратов, 2005. – 236 с.
11. Лічман Л. Г. Вдосконалення правозастосовочого механізму в сучасному цивільному процесі України (судове рішення) [Електронний ресурс] / Л. Г. Лічман // Право і суспільство. – 2013. – № 6. – С. 103–106. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2013_6_25. – Назва з екрана.
12. Перепелюк А. М. Принципи та вимоги права як основоположні засади правозастосовчої діяльності [Електронний ресурс] / А. М. Перепелюк // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 225–229. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/63921>. – Назва з екрана.
13. Шевчук С. Судова правотворчість. Світовий досвід і перспективи в Україні : монографія / С. Шевчук. – Київ : Реферат, 2007. – 640 с.
14. Романюк Я. М. Проблеми застосування цивільно-правових норм у цивільному судочинстві України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.03 / Я. М. Романюк. – Київ, 2017. – 36 с.
15. Городовенко В. В. Верховенство права як фундаментальний принцип судової влади / В. В. Городовенко // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – № 14. – С. 1–9.

REFERENCES

1. Averin, A.V. (2004). Sudebnoe pravoprimerenie i formirovanie nauchno-pravovogo soznaniia sudei (problemy teorii i praktiki) [Judicial enforcement and the formation of the scientific and legal consciousness of judges (problems of theory and practice)]. *Doctor's thesis. Saratov* [in Russian].
2. Pryima, S.V. Poniattia pryntsyphu v aspekti spivvidnoshennia z sumizhnyimi katehoriiami [The concept of the principle in the aspect of the relationship with related categories]. *Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia, Public construction and local government*, 28, 46-55. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/dbms_2014_28_7 [in Ukrainian].
3. Chvanov, O.A. (2005). Mehanizm pravoprimereniia [The mechanism of law enforcement]. *Candidate's thesis. Saratov* [in Russian].
4. Malyshev, B.V. (2008). *Sudovyi pretsedent u pravovii systemi Anhlii [Judicial precedent in the legal system of England]*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Aleev, R.H. (2002). *Yuridicheskii etimologicheskii slovar [Legal etymological dictionary]*. Moscow: Vikon. Retrieved from <http://mimot.narod.ru/7.html> [in Russian].
6. Shanskii, N.M., & Bobrova, T.A. (2001). *Shkolnyi etimologicheskii slovar russkogo yazyka: proishozhdenie slov [School etymological dictionary of the Russian language: the origin of the words]* (4th ed.). Moscow: Drofa [in Russian].
7. Vovk, O.O. (2013). Teoretyko-pravovyi pohliad na pryntsyph zabezpechennia natsionalnoi bezpeky. [Theoretical and legal principles on the principle of ensuring national security.] *Nashe pravo, Our right*, 9, 13-19. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_9_4 [in Ukrainian].
8. Toftul, M.H. (2014). Pryntsyphy etyky [The principles of ethics]. *Suchasnyi slovnyk z etyky, Modern Dictionary of Ethics*. Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/11783/1/%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BAa-1.pdf> [in Ukrainian].

9. Ojegov, S.I., & Shvedova, N.Yu. (1995). *Tolkovi slovar russkogoyazyka: 80000 slov i frazeologicheskikh vyrazenii* [Explanatory dictionary of the Russian language: 80000 words and phraseological expressions]. Moscow: AZ [in Russian].

10. Bobreshov, Ye.H. (2011). Sudove pravozastosuvannia v Ukraini: problemy teorii i praktyky [Judicial enforcement in Ukraine: problems of theory and practice]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

11. Lichman, L.H. (2013). Vdoskonalennia pravozastosovchoho mekhanizmu v suchasnomu tsyvilnomu protsesi Ukrainy (sudove rishennia) [Improvement of the enforcement mechanism in the modern civil process in Ukraine (judicial decision)]. *Pravo i suspilstvo, Right and Suspension*, 6, 103-106. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2013_6_25 [in Ukrainian].

12. Perepeliuk, A.M. (2012). Pryntsypy ta vymohy prava yak osnovopolozhni zasady pravozastosovchoi diialnosti [Principles and requirements of law as the basic principles of law-enforcement activity]. *Almanakh prava, Almanac law*, 3, 225-229. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/63921> [in Ukrainian].

13. Shevchuk, S. (2007). *Sudova pravotvorchist. Svitovy dosvid i perspektyvy v Ukraini* [Judicial law-making. World experience and perspectives in Ukraine]. Kyiv: Referat [in Ukrainian].

14. Romaniuk, Ya.M. (2017). Problemy zastosuvannia tsyvilno-pravovykh norm u tsyvilnomu sudochynstvi Ukrainy [Problems of application of civil norms in civil legal proceedings of Ukraine]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

15. Horodovenko, V.V. (2012). Verkhovenstvo prava yak fundamentalnyi pryntsyp sudovoi vlady [The rule of law as the fundamental principle of the judiciary]. *Chasopys Akademii advokatury Ukrainy, Chasopis Academy of Advocacy of Ukraine*, 14, 1-9 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редколегії 12.09.2018

Копытова О. – Ph.D in Law, Leading Research Fellow of the Scientific Laboratory on the Problems of Combating Crime of the Educational and Research Institute No. 1 of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

Elements of Judicial Enforcement: General Theoretical Aspects

The article is devoted to the consideration of certain general theoretical issues of the constituent elements of judicial enforcement in the context of the ongoing constitutional reform of justice. The purpose of the article is to provide a scientific understanding of the understanding of judicial enforcement, based on the principle of supremacy, its main elements and the fact that it is now the result of judicial enforcement, will be the official interpretation of legal norms. The connection of the principles of judicial law enforcement with the principles of law and law enforcement is disclosed. It is proved that the principle of the rule of law is a basic principle in judicial enforcement. It is concluded that the judicial precedent begins in the court of first instance and, if it is confirmed by the high level court, acquires the features of a persuasive precedent. It is substantiated that judicial enforcement is one of the most important types of forms for the implementation of a law, it (except for individual peculiarities) is characterized by general signs of state law enforcement. It was found

that judicial enforcement is the last stage of the mechanism of legal regulation, when a special authorized court, the court, is involved in the participation of individuals in public relations. This stage of the mechanism of legal regulation has certain stages that are characterized by the presence of special subjects. It is concluded that it is generally accepted approach in which the principles of the rule of law, legality, validity, expediency, justice are applied to judicial enforcement. It is proved that the courts are not obliged to necessarily apply the conclusions on the application of the norms of law set forth in the decisions of the Supreme Court, but only take such conclusions into account when applying the norms of law. Also in such cases, we should talk about the identity of the actual and legally relevant circumstances of the case. It was concluded that the constitutional reform in terms of justice essentially changed the approach from the case-law nature of the conclusions of the Supreme Court of Ukraine (in the previous version of the procedural codes before October 3, 2017) to the recognition of such conclusions as a «convincing precedent». The mild impact of such conclusions was established due to their reasoning and authority of the issuing authority.

Keywords: principle; judicial law enforcement; precedent; law enforcement; legal proceedings' rule of law; interpretation of law.